

WATERSTOF DE TOEKOMST?

**WATERSTOF IN DE TECHNIEK
TECHNOLOGIE & ICT**

- waterstof is afkomstig van de Griekse woorden "hudro" en " genēs",

INHOUD

Waterstof na de oerknal

De eigenschappen van waterstof:

- De geschiedenis van de wetenschap
- hoe groot in verhouding
- Hoe snel
- h₂ op een rijtje
- LEL en UEL

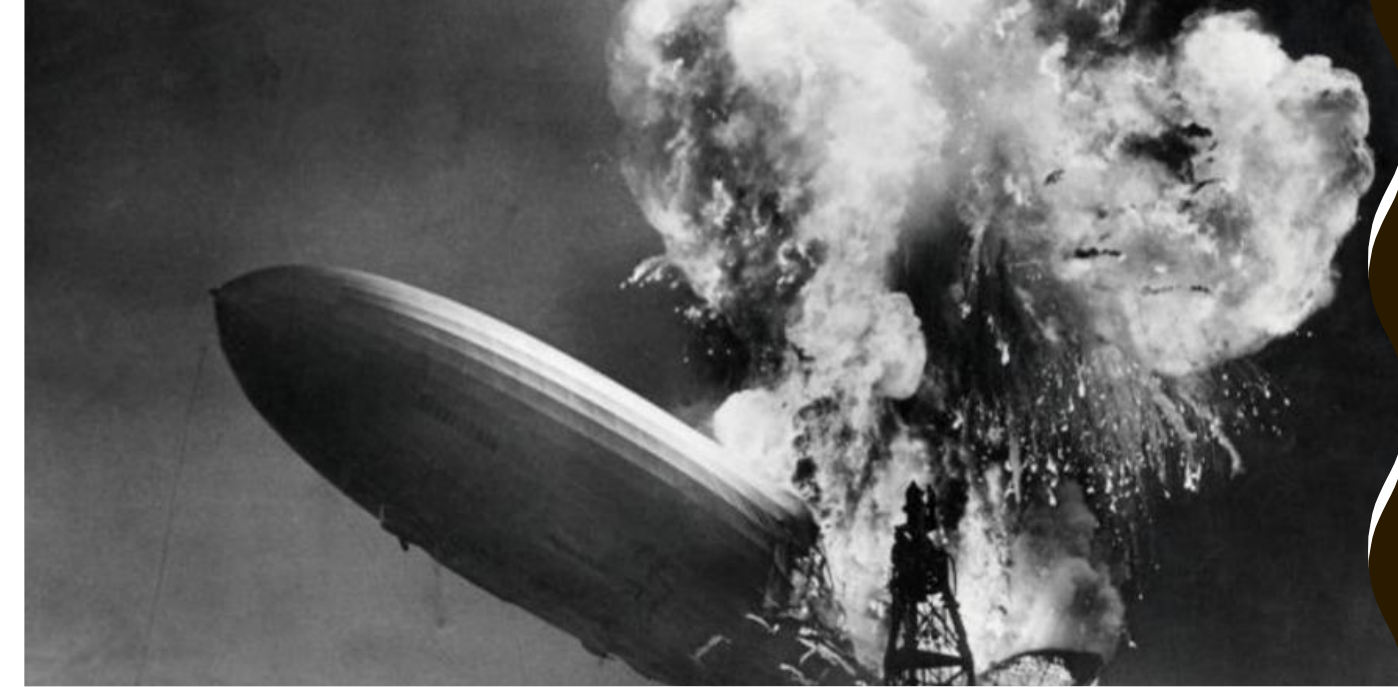
Waarom waterstof?

Aardse toepassingen

Brandstofcel werking

Hoe sla waterstof op.

WANNEER BEGON HET?

- Boyle beschreef het gas in 1671
- Cavendish ontdekte het in 1766

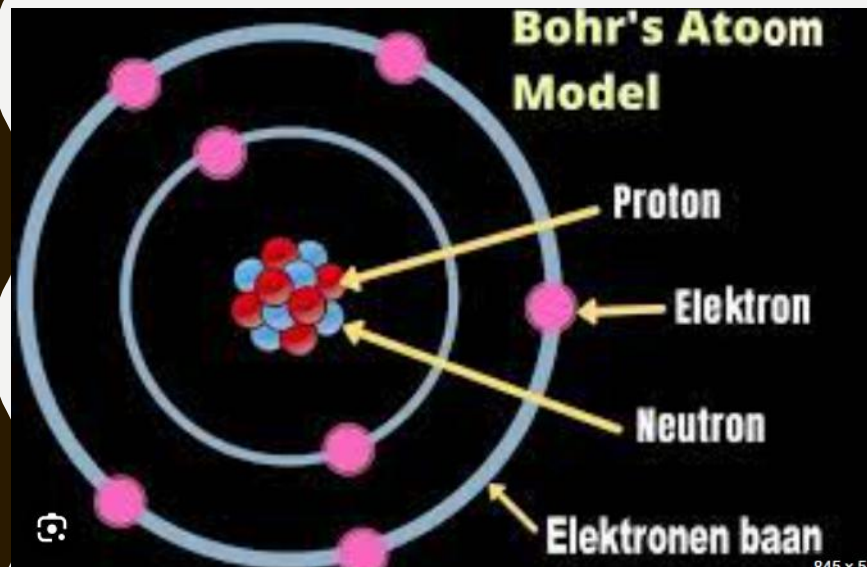
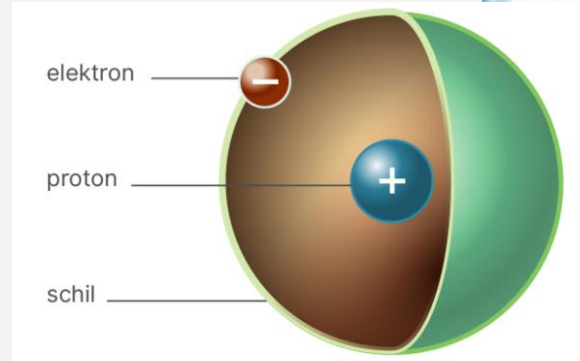
[When Did We Discover that Hydrogen Produces Water when Burned? | Earth Lab - YouTube](#)

- Galvani beschreef de omzetting chemisch naar elektrisch 1780
- Schönbein legde in 1838 de grondslag brandstofcel (pem)
- Pas in 1897 voor het eerst gebruikt in een gasbatterij en andere toepassingen
- Hindenburg zeppelin 1937
- Eerste tractor op H₂ 1960
- Nu vollop de energietransitie

WAT IS WATERSTOF:

- Een energiedrager
- Het kleinste atoom
- Een gas
- Licht, kleurloos en reukloos
- Niet giftig
- Niet radioactief

A detailed periodic table of elements. The table is color-coded by groups and subgroups. A legend at the top right provides information about the color coding:

- State of matter (color of name):** GAS, LIQUID, SOLID, UNKNOWN
- Subcategory in the metal-metalloid-nonmetal trend (color of background):**
  - Alkali metal (orange)
  - Alkaline earth metal (yellow)
  - Transition metal (blue)
  - Lanthanide (light blue)
  - Actinide (dark blue)
  - Post transition metal (purple)
  - Metalloid (green)
  - Polyatomic nonmetal (light green)
  - Diatomic nonmetal (dark green)
  - Noble gas (pink)
  - Unknown chemical properties (grey)

The table includes element symbols, names, atomic numbers, and atomic weights. A callout box for Hydrogen (H) shows its atomic number (1), symbol (H), name (Hydrogen), and atomic weight (1.008).

IS WATERSTOF GEVAARLIJK?

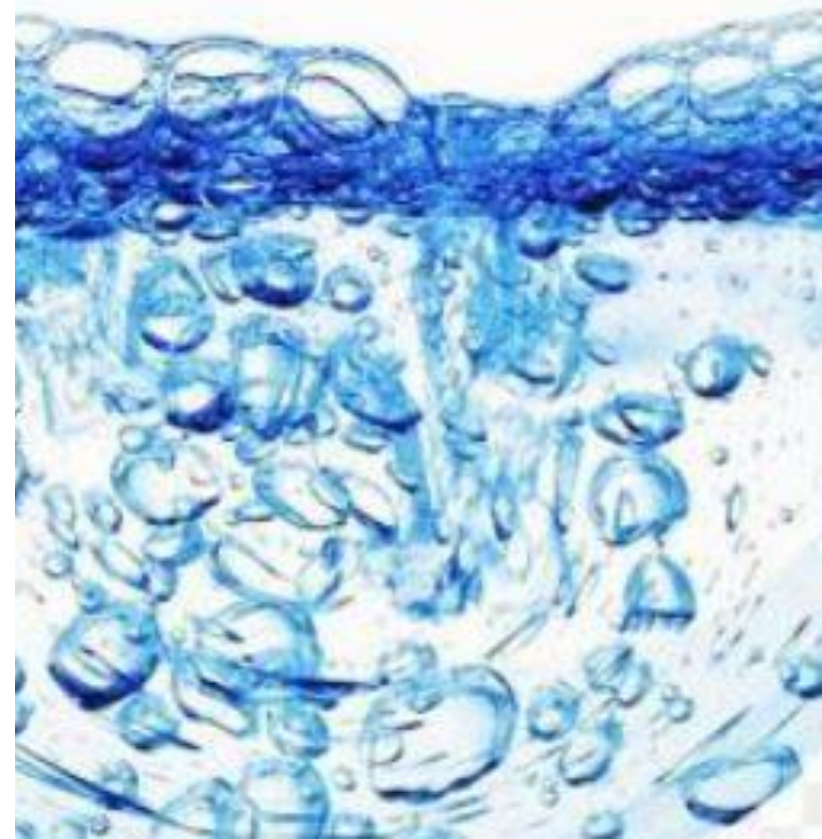
- Explosiegevaar?

Het is licht ontvlambaar maar stijgt op met 72 km/h (20 m/s) in een kamer.

Karakteristiek	Waterstof	Commentaar
Dichtheid gasvormig H ₂ (0 °C, 1 atm)	0,090 kg/Nm ³	14 maal lichter dan lucht
Kookpunt (1 atm)	- 252 °C (20 K)	methaan: -161 °C (112 K)
Dichtheid vloeibare H ₂	70,8 g/l	benzine: 720 g/l
Energie-inhoud gasvormige H ₂ (OVW)* (0 °C, 1 atm)	120 MJ/kg 33,33 kWh/kg 10,8 MJ/Nm ³ 3 kWh/Nm ³	methaan: 50 MJ/kg methaan: 36 MJ/Nm ³
Energie-inhoud vloeibare H ₂ (OVW)*	8,5 MJ/l 120 MJ/kg 2,36 kWh/l	benzine: 33 MJ/l benzine: 46 MJ/kg
Ontvlambaarheidsgrenzen in lucht (25 °C, 1 atm)	4 – 75 vol %	methaan: 5,3 – 15,0 vol %
Detonatiegrenzen in lucht (25 °C, 1 atm)	15 – 59 vol %	methaan: 6,3 vol % - 13,5 vol %
Zelfontbrandingstemperatuur	585 °C	methaan: 540 °C
Ontstekingsenergie	0,02 mJ	methaan: 0,29 mJ

WATE

H₂

WATERSTOF

- Vergelijking met CH₄

EIGENSCHAPPEN VAN AARDGAS EN WATERSTOF

Brandstof	Aardgas, laagcalorisch	Aardgas, hoogcalorisch	Waterstof
Formule	CH ₄	CH ₄	H ₂
Emissie	CO ₂	CO ₂	CO ₂ -vrij
Onderste verbrandingswaarde (kWh/m ³)	8,83	10,8 - 12,8	3
Energiedichtheid (MJ/m ³)	31,7	38,8 - 46,1	10,7
Soortelijke massa (kg/m ³)	0,833	0,833	0,09
Hoeveelheid verbrandingslucht in m ³ (bij stoichiometrische verbranding van 1 m ³ gas)	8,5	8,5	circa 2,2
Rookgas temperatuur in vuurgang (°C)	1100 - 1300	1100 - 1300	1200 - 1400
Verbrandingseigenschappen	• zeer licht ontvlambaar • zichtbare vlam	• zeer licht ontvlambaar • zichtbare vlam	• zeer licht ontvlambaar • onzichtbare vlam • snelle verbranding (8x aardgas)
Rookgasdauwtemperatuur (°C)	circa 57	circa 57	circa 71
Zelfontbrandingstemperatuur (°C)	670	670	560
Onderste explosiegrens (%)	5	5	4
Bovenste explosiegrens (%)	16	16	75

Bronnen: Gasunie, Remeha, RVO

www.gawalo.nl

Gawalo

IS WATERSTOF GEVAARLIJK?

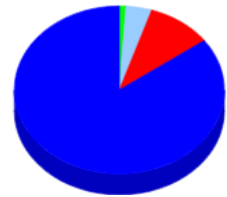
- Explosiegevaar?
LEL en UEL

- Methaan CH₄
- Propaan C₃H₈
- Waterstof H₂
- Methaan C₂H₅OH

Voorbeeld

Methaan (CH₄) L.E.L. = 5 % (= 50000 ppm), U.E.L. = 15 % 20 % L.E.L. = 1 % (= 10000 ppm)

Methaan

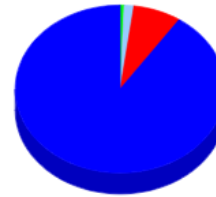

- Veilig gebied - (algemene definitie) 0-20% LEL
- Zekerheidsmarge - 20-100% LEL
- LEL (5%) -> UEL (15%)
- Rijk gebied 15% ->

Voorbeeld

Propaan (C₃H₈) L.E.L. = 2,1 % (= 21000 ppm), U.E.L. = 9,5 % 20 % L.E.L. = 0,42 % (= 4200 ppm)

Propaan

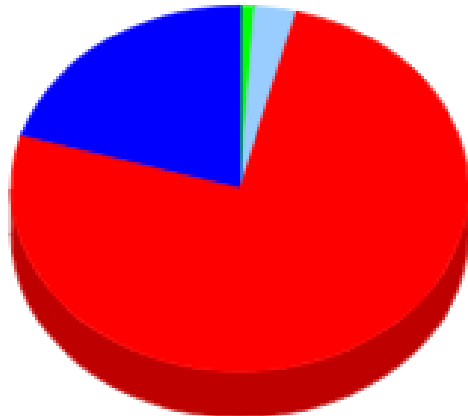

- Veilig gebied - (algemene definitie) 0-20% LEL
- Zekerheidsmarge - 20-100% LEL
- LEL (2,1%) -> UEL (9,5%)
- Rijk gebied 9,5% ->

Voorbeeld:

Waterstof (H₂) L.E.L. = 4 % (=40000 ppm), U.E.L. = 75,6 % (756000 ppm).
20 % LEL = 0,8 % (= 8000 ppm).

Waterstof

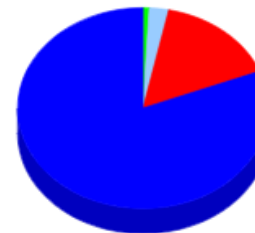

- Veilig gebied - (algemene definitie) 0-20% LEL
- Zekerheidsmarge - 20-100% LEL
- LEL (4%) -> UEL (75,6%)
- Rijk gebied 75,6% ->

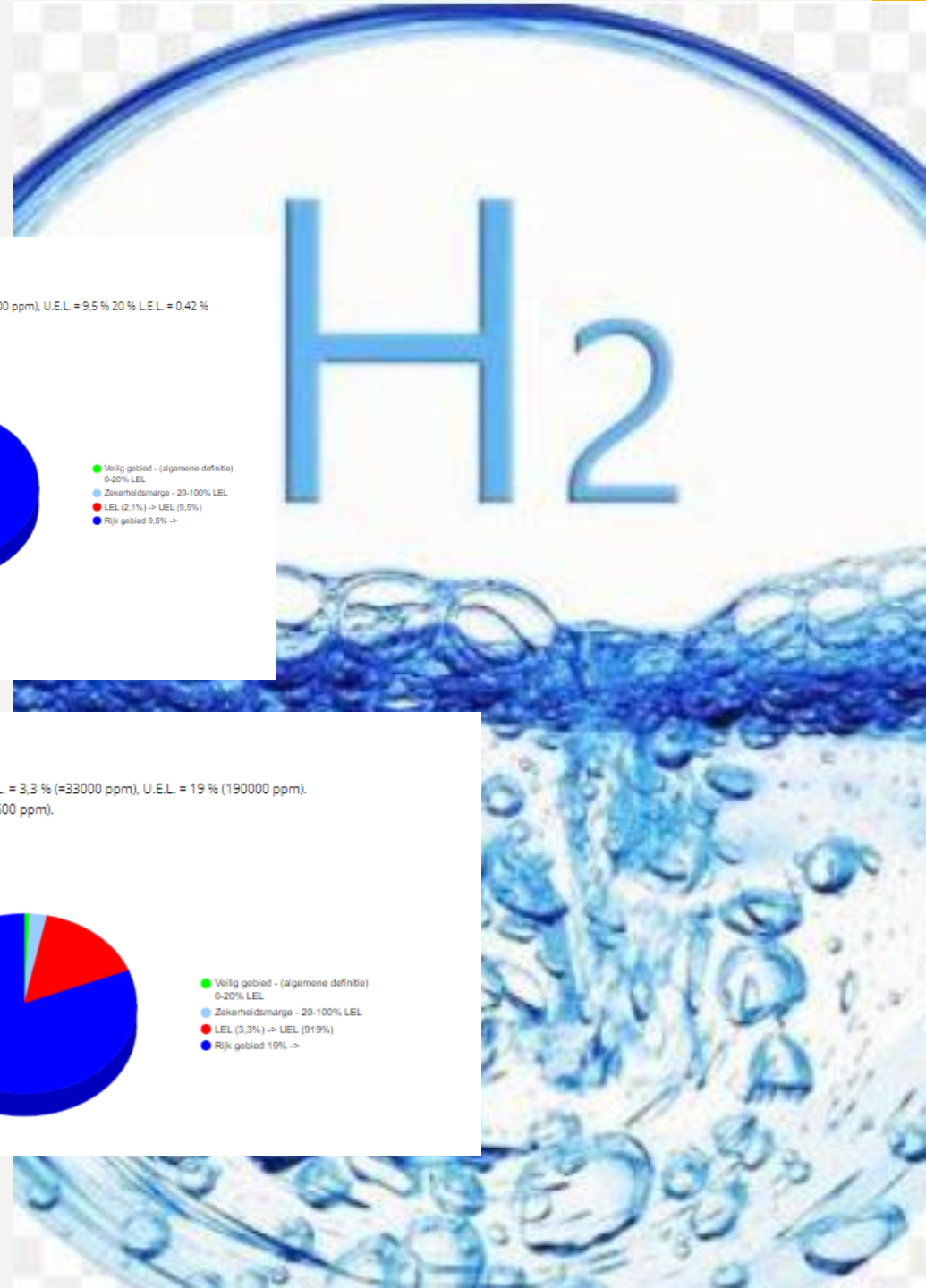
Voorbeeld:

ethanol (C₂H₅OH) L.E.L. = 3,3 % (=33000 ppm), U.E.L. = 19 % (190000 ppm).
20 % LEL = 0,66 % (= 6600 ppm).

Ethanol

- Veilig gebied - (algemene definitie) 0-20% LEL
- Zekerheidsmarge - 20-100% LEL
- LEL (3,3%) -> UEL (19%)
- Rijk gebied 19% ->

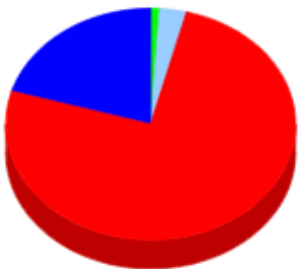
BOUDEL OP EEN RIEGE EIGENSCHAPPEN H₂:

- Stijgt met 72 km/h in een kamer
- Kleinste atoom komt altijd in 2-tallen voor dus H₂ of met andere elementen.
- Bevat 75% van de massa in het heelal
- 14 x lichter dan normale lucht (21%zuurstof en 78 % stikstof)
- Een energiedrager, kleinste atoom, gas vanaf -253 ° Celsius, kleurloos en reukloos., niet giftig en niet radioactief
- Brand 8x sneller dan aardgas

Voorbeeld:

Waterstof (H₂) L.E.L. = 4 % (=40000 ppm), U.E.L. = 75,6 % (756000 ppm).
20 % LEL = 0,8 % (= 8000 ppm).

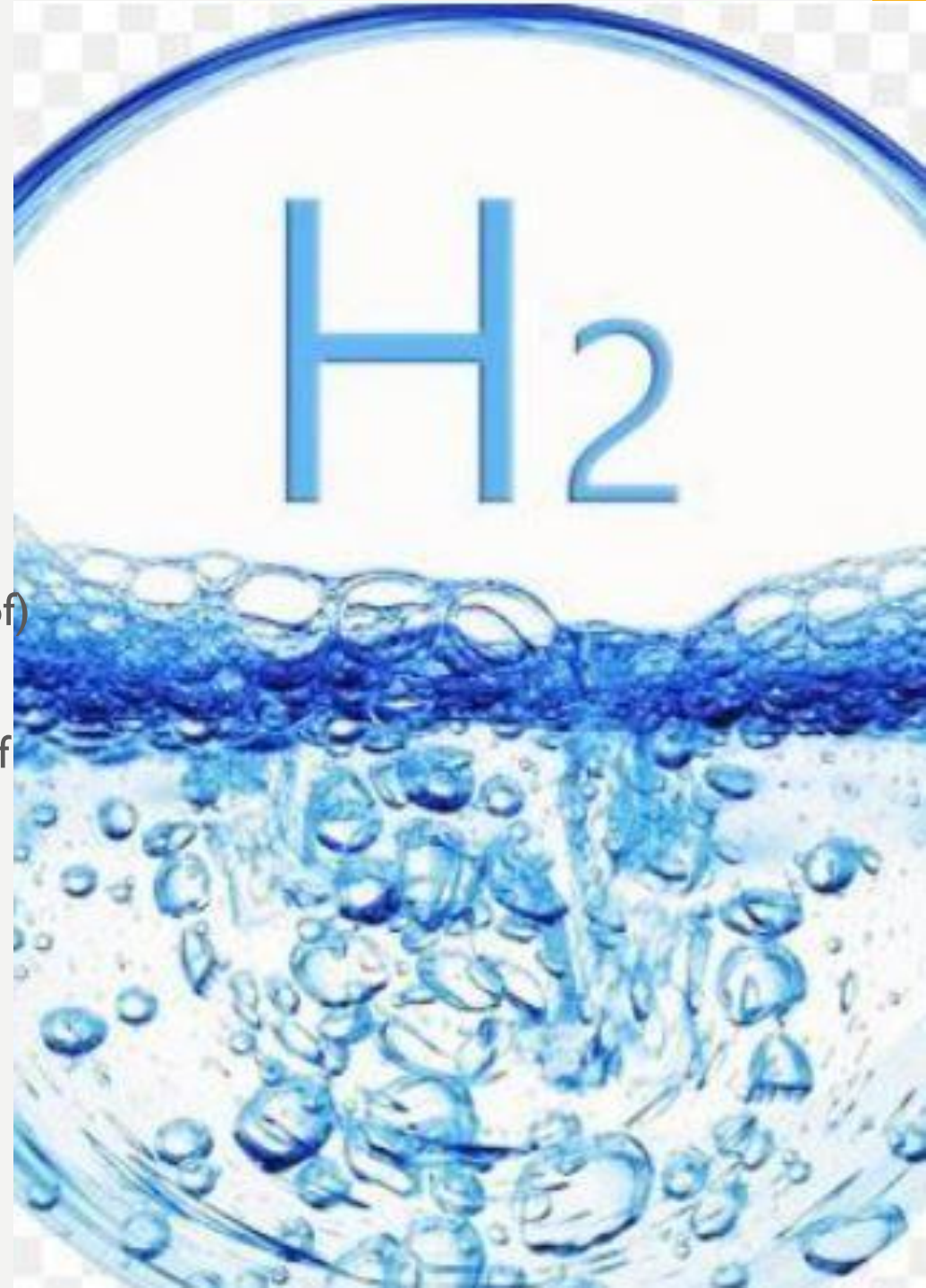
Waterstof

- Veilig gebied - (algemene definitie) 0-20% LEL
- Zekerheidsmarge - 20-100% LEL
- LEL (4%) -> UEL (75,6%)
- Rijk gebied 75,6% ->

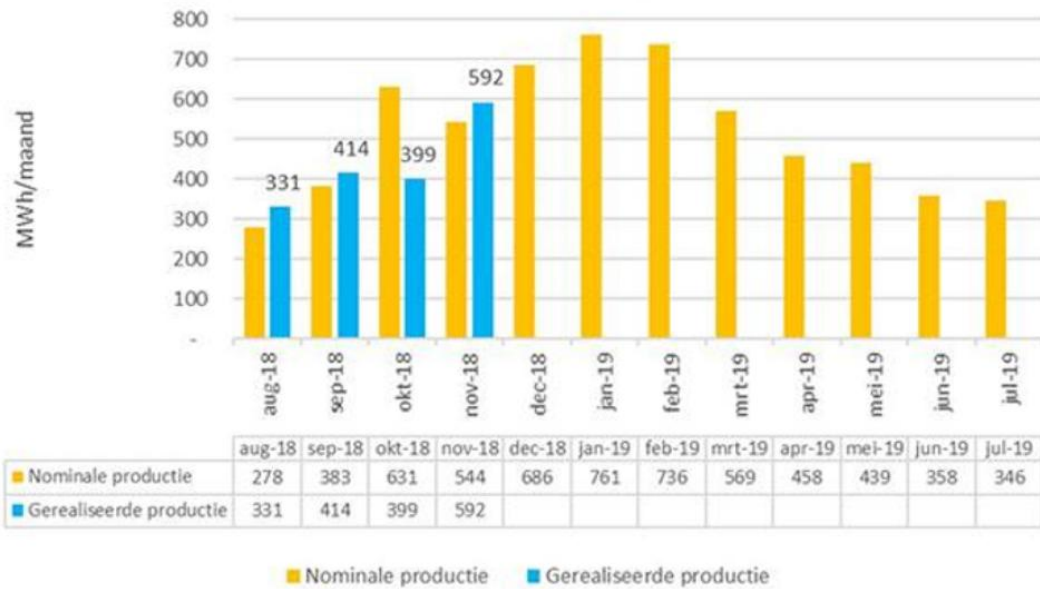
- Explosiegevaar?

LEL en UEL

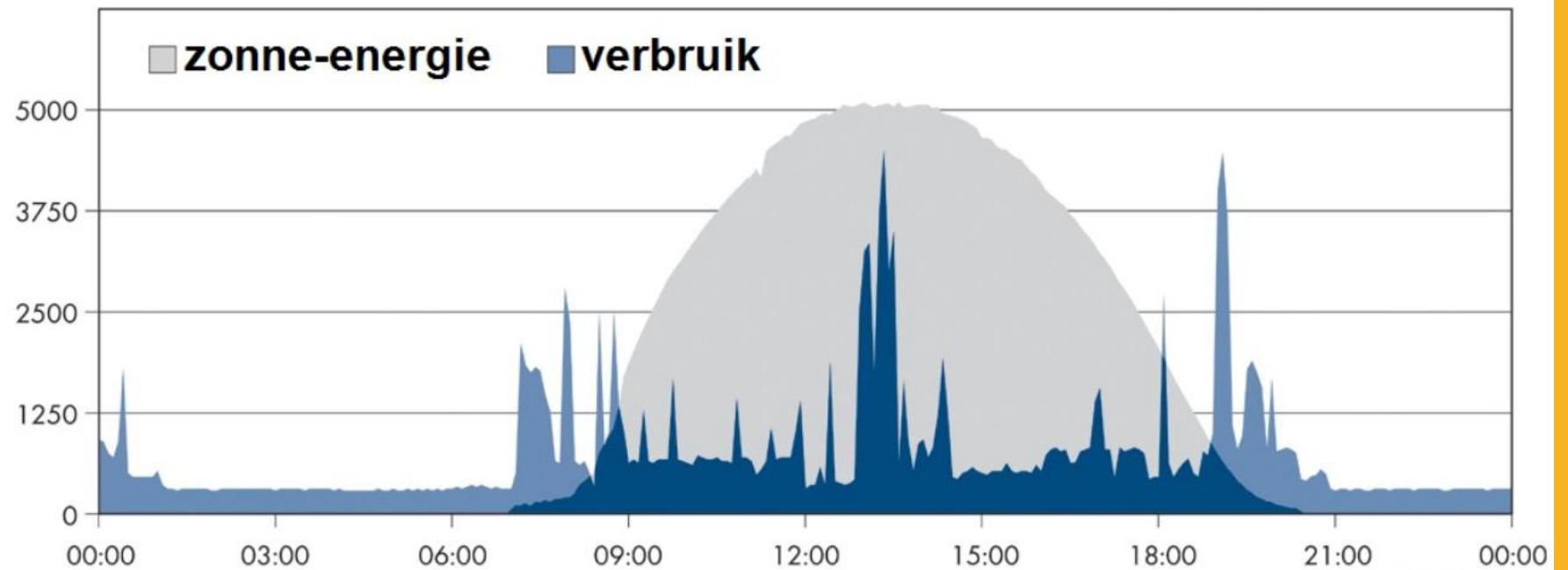

Maandproductie Windmolen Kralingseveer 2018-2019

WAAROM WATERSTOF?

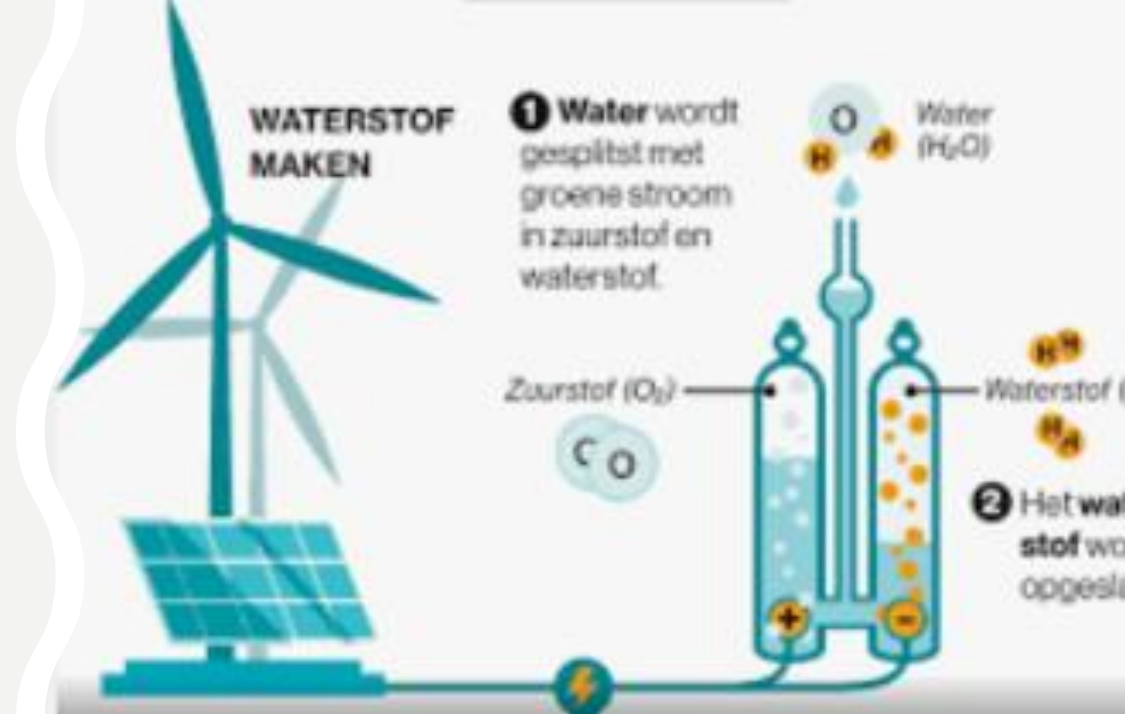
Bron: SMA Solar

HOE GEBRUIK JE HET?

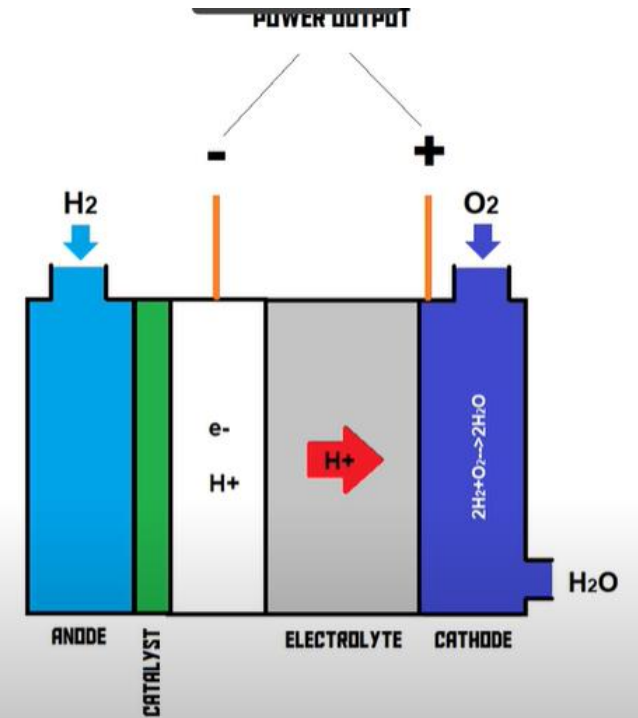
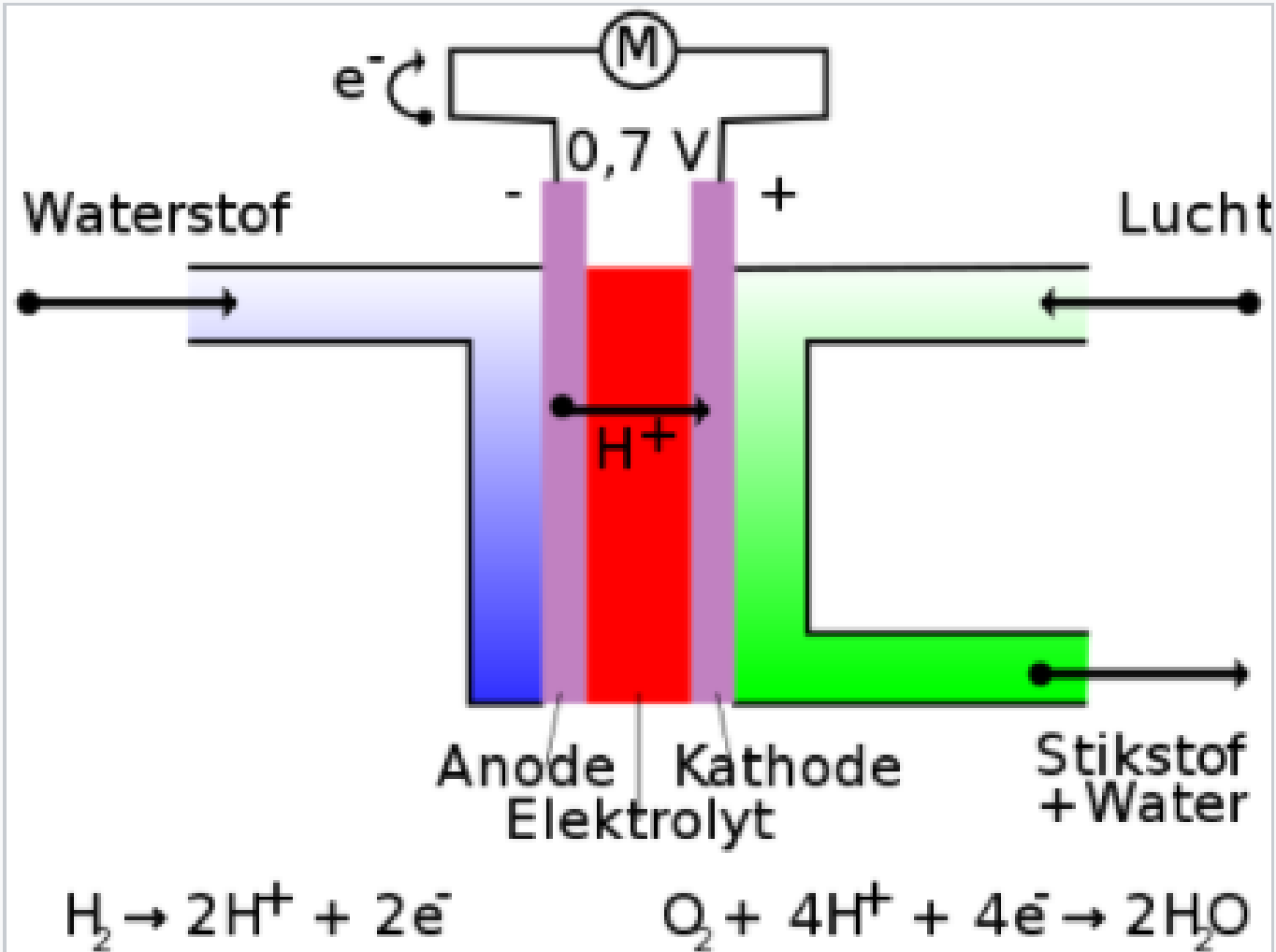
BRANDSTOFCELLEN

Type	Elektrolyt	Mobiele ion	Katalysator	Toepassingsvoorbeeld	Bedrijfstemperatuur (°C)
Alkaline Fuel Cell (AFC)	Kaliloog (vloeibaar kaliumhydroxide)	Hydroxide-ionen	Platina of kobalt	ruimtevaart, (transport)	< 80
Direct Methanol Fuel Cell (DMFC)	Vast polymeer	Waterstofionen	?	laptop, mobieltje, draagbare energie, transport.	90-120
Proton Exchange Membrane Fuel Cell (PEMFC)	Vast polymeer	Waterstofionen	Platina-74, Platina/Ruthenium	transport, grootschalige energieopwekking, WKK, draagbare energie	50-220
Phosphoric Acid Fuel Cell (PAFC)	Geconcentreerd fosforzuur	Waterstofionen	Platina	grootschalige energieopwekking, WKK	200
Molten Carbonate Fuel Cell (MCFC)	Mengsel van gesmolten lithium- en kaliumcarbonaten	Carbonaationen	Nikkel of nikkeloxide	grootschalige energieopwekking, WKK	650
Solid Oxide Fuel Cell (SOFC)	Zirkoniumoxide gestabiliseerd met yttriumoxide	Oxide-ionen	?	grootschalige energieopwekking, WKK	800-1000

PEM HOE WERKT DAT?

HOE SLA JE HET OP?

- Vloeibaar onder hoge druk van 350 tot 700 Bar
- In speciale tanks
- Of in metaalhydride onder lage druk van 12 Bar

WAT DOET HET NOORDERPOORT?

Vanaf 2017: Opleiding docenten (met dank aan de gemeente Groningen)

Vanaf 2018: Ontwikkeling waterstofonderwijs en practor Automotive wordt 'practor' waterstof voor Energy College

Vanaf 2019: Keuzedeel waterstoftechnologie basis (dus nu al het vierde jaar)

Vanaf 2019: In kernteam hive mobility

Vanaf 2020: Samenwerking met HBO-WO en LLO in het kader van de Groene waterstof booster

Vanaf 2021: Landelijke learning community gekoppeld aan invulling Human Capital Waterstoftechnologie

Groenvermogen NL

Vanaf 2021: LLO opleiding waterstoftechnologie NP ikv Nederland Leert Door (dit najaar tweede keer)

Vanaf 2021: LLO opleiding waterstoftechnologie nieuwe medewerkers Hyzon

Vanaf 2020-2021: Steeds meer autonome ontwikkelingen en studentenprojecten: waterstofboten, waterstofopstellingen

en nog meer zichtbaarheid van waterstoftechnologie (Pragma waterstoffiets, Waterstof bakfiets (verwacht), etcetera)

Vanaf 2022: Garage van de toekomst als deel van het Hive Mobility Centre

BRONNEN:

Bron: [Hoeveel lege ruimte zit er in een atoom? - KIJK Magazine](#)

[Wat is waterstof? - Longread Waterstof \(dewereldvanwaterstof.nl\)](#)

[Historie - Longread Waterstof \(dewereldvanwaterstof.nl\)](#)